

PRZEGLĄD

ROLNICZY, HANDLOWY I PRZEMYSŁOWY

Pismo bezpłatne, wychodzące dwa razy na tydzień

przy
DZIENNIKU WARSZAWSKIM.

N^{ER} 49.

WARSZAWA. — WTOREK

Dnia 14 (26) Czerwca 1855 roku.

O OWCACH GRUBOWEŁNISTYCH.

W 17 tomie Rozpraw Tow. gospodar. galic. na str. 101 podaje pan *Meliton Pięczykowski* w sprawozdaniu swém z wystawy w Ułasz-kowcach odbytej, między innymi następującą wiadomość:

„Chów owiec *W. X. Borysiekiewicza* proboszcza obrz. gr. z Lisowiec, jest jasnym dowodem korzyści krajowego chowu, bo wełna podług próby udzielonej dla okazania w Komitecie, przeszła 13 cali długa, z zeznania szanow. właściciela ważyła funtów 16, a w mate-riji dostarczyła sukna na półtora sieraka chłopskiego; a że sukno takie kosztuje na jeden sierak 8 złr. mk., więc wartość runa z jednego bara-na równa się 12 złr. mk. Odrzuciwszy wydatek na gępiowanie, przed-zenie, foluszowanie etc. 25%, zatem czysty dochód z jednego barana uczyniłby 9 złr. mk., a niewątpliwie w najszlawniejszej owczarni tej ko-rzyści baran dać nie może, przy uwadze mniejszego kosztu na utrzyma-nie, i znacznej korzyści, jaką przynoszą proste owce z podoju. Z tych uwag niewątpliwie wystawa Ułaszkwiecka przyniosła odznaczającą się korzyść dla kraju, gdy wielu właścicieli odjechało z wystawy i z przed-sięwzięciem zajęło się chowem owiec prostych, i *X. proboszcz Borysie-kiewicz* był z wielu stron proszony o odstąpienie przychowku.

W dosłownie przytoczonym sprawozdaniu tém z wystawy Ułasz-kowieckiej, utrzymuje pan *M. P.*, że chów owiec grubowełnistych jest korzystniejszy niżeli merynosów, a w sądzie swym opiera się szano-wny sprawozdawca na wartości sieraka włóściańskiego, wyrobionego z wełny rzezonego barana. Pan *M. P.* ocenia w mylny sposób czysty dochód z najlepszego barana grubowełnisteo, gdyż podług takiego ra-chunku dałyby się wykazać również nadzwyczajne dochody z owiec cienkowełnistych, gdybyśmy je wedle wartości wyrobionego z ich weł-ny fabrycznego produktu oceniać chcieli, na takie wszakże gospodarz jako taki, w większym gospodarstwie liczyć nie może. Słuszność zatem wniosku większych korzyści z owiec grubowełnistych niżeli z meryno-sów, nie wynika jeszcze wcale z powyższego rachunku pana *M. P.*

Zachodzi najpierw pytanie, ile wart funt wełny z barana wycho-wanego przez *X. Borysiekiewicza*? Następnie, ile waży baran? — Jeżeli waży 120 funtów, zjada zatem 2 razy tyle co jeden baran rasy cienko-wełnistej, natenczas trzeba, jeżeli ma mu wyrównać w korzyści, aby przynosił 2 razy tyle dochodu co baran cienkowełnisty. Hr. *Kazimierz Wodzicki* wykazuje ścisłym rachunkiem w piśmie swoim, że owce

merynosy, które chowa, przynoszą mu 14% zysku, gdy jeden baran daje mu czystego dochodu zlr. 1 kr. 2; skop 46 kr. mk., a matka żadne-go, prócz jagnięcia. Baran zatem grubowełnisty, niechby przynosił czy-stego dochodu nie 9 zlr. mk., jak liczy pan *M. P.*, ale 4 zlr. i 16 kr. mk., a owce rasy *X. Borysiekiewicza* przynosiłyby jeszcze 28% od ka-pitału na nie dożonego. W obliczeniu tém nawet przyjmujemy, iż owce grubowełniste mogłyby zjadać dwa razy tyle co ta sama ilość meryno-sów i nie przynosić w przecięciu jak pół tylko zysku, jaki wyprowadzu pan *M. P.* w rachunku swoim z barana grubowełnisteo, a jużby do-chód był ogromny i zadziwiający. Baran *X. Borysiekiewicza* nie przy-nosi nawet brutto dochodu 9 zlr. mk., tem mniej zatem może dać tak wielki czysty dochód.

Mniejszy koszt utrzymania owiec grubowełnistych niżeli meryno-sów, jest twierdzeniem, którego w kraju naszym nikt nie udowodnił. Ośmielam się twierdzić, że porównania robione w tej mierze, nie były dotąd ani dosyć ścisłe, ani też kwestji chowu owiec grubowełnistych dostatecznie nie wyczerpały. Znakomici znawcy nasi chowu owiec nie wyrzekli jeszcze stanowczo zdania swego o owcach grubowełnistych, i zdaje się, że przy dzisiejszej niedoskonałości wełny owiec góralskich, nie są wcale zwolennikami chowu tej rasy.

Ceny krajowe wełny grubiej są za wysokie, aby sprzedaż jej za granicę mogła współubiegać się w korzyści handlowej z wełną cienką, albo też grubą innych krajów, jak np. z Dońską. Sprzedaż zaś wełny grubiej na potrzeby krajowe nie jest dosć znaczna, gdyż właściciele sie-raków sporządzają sobie sukno na nie po największej części z wełny własnych owiec. Włóścianie bogatsi, a mniej jeszcze ich żony i córki skłonne są do noszenia sukna z wełny owiec wcale nie poprawnych, a przeciw na nich można tylko rachować w sprzedaży grubiej wełny, w ra-zie chowu owiec grubowełnistych na większe rozmiary. Chów zatem tej rasy, w większych niż dotąd ilościach i dla sprzedaży wełny, nie zdaje się być kosztystniejszym od merynosów, dokąd wełna gruba nie zostanie o tyle ulepszoną, aby mogła stać się artykułem korzystnego wy-wozu za granicę i dokąd zdatną nie będzie na sukna tanie, ale ładniej-sze od zwyczajnej haliny, z której bywają robione sieraki.

Ulepszenie do tego stopnia owiec grubowełnistych, aby się dały z ich wełny wyrabiać sukna zdatne na ubranie dla kobiet włóściańskich i dla uboższych mieszczan, jest niewątpliwie możebne. Przez jedno lub dwukrotne krzyżowanie rasy *X. Borysiekiewicza* trykami dużemi $\frac{3}{4}$ lub $\frac{1}{2}$ szlachetnemi, a mającemi wełnę długą, dałaby się zapewne ry-

chło utworzyć dobra grubowelnista rasa owiec. Krzyżowaniem trykami pełnej krwi merynosowej zdrobniałyby zbyt znacznie owce grubowelniste, a runo straciłoby tylko przez kilka pokoleń, z powodu zbyt wielkiej różnicy, jaka zachodzi między wełną owiec jednej rasy a drugiej.

Poprawa owiec grubowelnistych przez zamknięcie rasy (*Inzucht*, angielskie *in and in*) byłaby nadto powolna i trudna, chociaż jest rzeczywiście najgruntowniejsza i najpewniejsza. Przykłady utworzenia nowej rasy owiec przez zamknięcie w rodzinie, mamy dwa w tym wieku we Francji.

W początku rewolucji francuskiej i przy niemożności naówczas dla Francji kupowania owiec lub wełny z Hiszpanji, zapytał minister Trudelle Daubentona sławnego fizjologa, a w ówczas profesora w szkole Alfortskiej: czy mogłyby owce francuskie służyć i do jakiego stopnia do zastąpienia owiec cienkowelnistych hiszpańskich? Daubenton odpowiedział: że owce krótko i grubowelniste francuskie mogą przez stosowny wybór w łączeniu wydać nową rasę, której wełna będzie tak cienka, tak równa, tak obfita jak merynosów. Daubenton, jak opowiada p. Flourens profesor w Paryżu w *jardin des plantes*, wybrał w Montbard, miejscu swego urodzenia, tryka francuskiego z wełną 6 cali długą, a najcieńszą z pomiędzy owiec grubowelnistych; dobrał też matki z taką wełną, ale 3 cale tylko długą. Owce te nie były w żadnym pokrewieństwie z merynosami. Wełna jagniąt z tej pary powstałych była tylko 5 cali długa, krótsza zatem niż tryka, a dużo dłuższa niż matki. Drugie pokolenie, czyli jagnięta od tych jagniąt pierwszych przez Daubentona wychowanych, miały wełnę 6 cali długą. W trzecim pokoleniu otrzymał owce z 10 calową; w siódmym przeszło z 12 calową wełną. Tak samo wzrastała z każdym pokoleniem ilość wełny, gdyż w pierwszym wynosiła od jednej owcy dwa funty, w siódmym 12. Przez wszystkie 7 pokoleń trzymał się zamknięcia rasy i łączył bez najmniejszego względu na pokrewieństwo, te zwierzęta między sobą, które w najwyższym stopniu posiadały duży wzrost, a zarazem długość i obfitość mało kręcej się wełny.

Ten sam Daubenton, wielki przyjaciel Buffona i Cuviera, był pierwszym który upowszechnił we Francji pismami swemi i doświadczeniami chów owiec merynosów i lepszych owiec grubowelnistych.

Drugi przykład wychowania nowej rasy owiec we Francji dał p. G. r. o. s. w. Mauchamps. Rasa jego *moszańską* zwana pochodzi cała od jednego wyrodka z wełną cienką niekręconą, zupełnie nie podobną do merynosowej, chociaż pierwszy moszański ów tryk urodził się z ojca i matki należących do czystej rasy merynosów. Wyrodek ten był karłowaty, niegodziwie zbudowany i sam jeden w całym stadzie i w okolicy wełną moszańską pokryty. Pan Gros wychował jednak w przeciągu 20 lat, za pomocą tego jednego tryka, przez zamknięcie rasy, całe stado nowej, zupełnie rasy, dobrze zbudowanej, a co do wełny tak doskonałej że jej próbowano użyć do naśladowania szalów kaszemirskich.

Te dwa przykłady są jasnym dowodem, że owce dadzą się przez zamknięcie rasy i umiejętny wybór indywidualów w wysokim stopniu w kilku pokoleniach wydoskonalić, a nawet przekształcić, że tak powiem w osobną rasę, z przymiotami jakich żąda właściciel i wymaga miejscowość.

We Francji, gdzie większa jest konsumcja mięsa niżeli u nas, a mniejsza przytem obfitość zwierzyny, baranina jest bardzo zwyczajnym

i przez cały rok używanym pokarmem. W chowie owiec mają przeto gospodarze francuscy wielki wzgląd na tuczość owiec i obfitość ich w mięso. U nas przeciwnie, baranina nie jest pokarmem ludowym. Lubiona powszechnie w jesieni, ludowi jest miłą tylko w stanie wędzonki jako omasta do jarzyn. Lud nasz utrzymuje nawet, że mu tłusta baranina, nie wędzona ale gotowana, sprawia bóle żołądka. W porę ciepłą nie jada się wiele baraniny, a nóżki baranie, które służą we Francji ludziom na pożywienie, bywają u nas wyrabiane na klój, albo dodawane psom do osypki. Mięso baranie ma zatem u nas pokup ograniczony, bo tylko w jesieni z dorosłych owiec, a w lecie z jagniąt; to ostatnie tylko w większych miasteczkach. Najlepsza sprzedaż baranów na mięso jest do Szlązka, skąd idą żelazną koleją w dalszy handel zagraniczny. Tłusty sér owczy, w stanie bryndzy, jest może w chowie owiec grubowelnistych ważniejszym płodem niżeli mięso, i ze względu konsumcji krajowej jedynym, o który współubiogać się owce merynosy nie mogą z grubowelnistemi.

Zważywszy, że handel za granicę wełną grubą nie bardzo jest korzystnym, zważywszy małą konsumcję w kraju baraniny, i kwestję, czy większe ilości bryndzy łatwe są do sprzedania — zdaje się, że chów owiec grubowelnistych, w dzisiejszym stanie niedoskonałości tej rasy, wiele jeszcze pozostawia do życzenia i do ulepszenia, aby mógł stanąć w zawody z chowem, na szerokie rozmiary, owiec cienkowelnistych.

X. Borysiekievicz, którego baran dowiódł, że owce grubowelniste, przy dobrym doborze w stanowieniu, zdolne są do wielkiego udoskonalenia, położył niewątpliwie wielką zasługę w owczarstwie krajowym i może położyć jeszcze większe na przyszłość sprzedawaniem coraz więcej udoskonalonych grubowelnistych tryków.

Będąc miłośnikiem tylko, bynajmniej wszakże znawcą owczarstwa nie miałem na celu dowodzić Panu Melitonowi Pieńczykowskiemu, o ile chów owiec grubowelnistych jest korzystniejszym niżeli merynosów, lecz chciałbym zwrócić uwagę znawców na potrzebę wyjaśnienia wątpliwości i rozmajsości zdań, jakie w tej mierze zachodzą. Może być, że szanowny Komitet Towarzystwa gospodarstwa galic. uzna za dobre zrobienie próby porównawczej owiec grubowelnistych z cienkowelnistemi w szkole oczekiwanej w Dublinach. Może też raczy kto ze znawców, mających powagę w owczarstwie krajowym, wynurzyć zdanie swoje w kwestji tej wcale jeszcze pod ścisły rachunek i uwagę nie wziętej. Udziałem tymczasem publiczności doświadczeń X. Borysiekievicza i dokładniejszych dat względem owiec ulepszonych grubowelnistych, jest pewnie bardzo pożądane dla wielu naszych gospodarzy wiejskich, nade wszystko zaś dla zwolenników owiec grubowelnistych.

W 17tym tomie Rozpraw Towarzystwa gosp. galic. na str. 206 porównywa pan Stanisław Pietruski, w następujący sposób, ze względu pożytku, krowy z owcami grubowelnistemi:

Krowa nasza górską potrzebuje na dobę około 12 funtów słomy, a 7—9 funtów siana; jej utrzymanie kosztuje więc rocznie około 3—6 zlr. mk.; rachując bardzo miernie, wydaje prawie każda krowa w przecięciu garniec mleka w lecie, a półtory kwarty w zimie na dobę, dorachowując do tego cielę, przynosi czystego zysku po odciążeniu wydatków, 8—10 zlr. mk., najmniej u nas, (powtarzam — mówi pan S. P.

że zawsze najmniejszy zysk biorę). Owca zaś krajowa potrzebuje najpiękniejszego siana 3 funty rano, 3 funty w południe i 3 funty w wieczór, razem około 9 funtów na dobę; przez całą zimę i część wiosny tj. od 13 października do 6 maja nie doi się, koszt na jej utrzymanie wynosi około 1 złr. mk. Przez lato daje miarkę tj. 2 garnce sera — około 1 złr. 30 kr. mk. i 5—8 funtów wełny prostej — około 24—30 kr. mk. Dorachowawszy do tego jagnię wartość 20 kr. jest więc z niej po odciążeniu wydatków, 20—40 kr. mk., a przeto co Maciek zarobił to zjadł. Ależ bo tu się jeszcze nżytku byłaby do pociągu nie rachowało, ta *conditio sine qua* gospodarować nie można, a której wełna owiec krajowych zastąpić nigdy nie będzie w stanie; zresztą toby chciał trzymać owce proste, to niechże sobie trzyma równie delikatne, równie łatwo ginące, ale daleko pożyteczniejsze merynosy.*

Rachunek ten pana S. P. zdaje mi się być mylnym, a to z następujących powodów: najpierw, utrzymanie krowy zjadającej dziennie 7 funtów siana, kosztuje nie 3 ani 6, ale 10 złr. 12 kr. mk. Centnar bowiem siana nie jest w stanie liczyć gospodarz niż 24 kr. mk. Trawa dawana krowie w lecie w czasie podoju zamiast siana jest zapewne tańsza, ale dla krótszego rachunku obliczę tak samo utrzymanie owiec. Nawóz potrącam za słomę, usługę i inne wydatki.

Powtóre, przypuściwszy iż krowy górskie ważą każda około 3 centnarów na nogach, że 8 funtów siana są zatem obok 12 funtów słomy dostateczną dla każdej z nich karmą, aby mogła tucznie utrzymać się albo doić; natenczas krowa, 7 funtów siana i 12 funt. słomy dziennie zjadająca, da przez rok około 657 kwart mleka, ale nie 1736 jakby wypadło z powyższego rachunku p. St. P. Dokładne bowiem doświadczenia wykazują, że 100 funt. siana zjedzone przez krowę średniej mleczności, dają 20 kwart mleka, i to tylko gdy cielę w 3 dni po urodzeniu bywa odsadzone, dając zaś cykać się cielęciu dni 40, nie można rachować w przecięciu rocznym ze stu funtów siana więcej nad 15 kwart mleka. Licząc kwartę mleka po 1½ kr. wypada 16 złr. i 12 kr. mk. dochodu brutto za mleko od jednej górskiej krowy.

Owca ważąca za życia około 60 funtów, potrzebuje aby się tucznie utrzymać lub doić mogła, 2 funty siana dziennie. Owce tak wielkie albo tak żarłoczne, aby jedna zjadała 9 funtów siana na dobę, nie istnieją nigdzie. Siedmiu funtami siana przeto, obok 12 funtów słomy dziennie, można utrzymać 4½ owcy, z których każda uczyni rocznie: mlékami 2 złr., jagnięciem 1 złr. 24, wełną, funt po 12 kr., czyni 36 kr. Pewny zatem toczny dochód brutto od jednej owcy byłby 4 złr. mk. Siedm funtów siana i 12 funtów słomy dziennie spasione owcami grubowłnistymi dałyby 16 złr. 20 kr. czyli o 5 kr. mniej niżeli spasione krową górską;

Zważywszy jednak, iż jak mówi pan Mieczysław Skarżyński (w tym samym tomie rozpraw na str. 203), żyd który pewnie nie obrachował się dla straty i nie zwykł zadawałniać się 5 procentem od swego kapitału — obiecywał mu za mleko, wełnę i jagnię od jednej owcy 4 złr. mk., natenczas możemy przyjąć, że dochód ten jest pewny. Pytanie zaś, czy od jednej górskiej krowy, karmionej dziennie 7 funtami siana i 12 funtami słomy, zechce dać pachciarz 16 złr. 25 kr. mk.

J. B. Rogojski.

CHODOWANIE (UPRAWA) ROŚLIN

w szczególności.

UPRAWA ROŚLIN PRZEDZIWNYCH.

L e n.

(Dalszy ciąg).

6) siew, czas siewu i ilość wysiewu.

Na dobroć nasienia szczególnie uważać trzeba: wybrać dobre nasienie, zmienić je w razie potrzeby, tj. jeżeli się ochybianie jego spsirzeże. Dobre siemię lniane ma złoto-zółty, albo jasno-brunatny kolor, jest czyste, lśniące, oleiste, pełne, małe, ale równe; końce ziarna są nieco zakrzywione, wewnątrz ziarna jest zielonkawo-żółtawe, nasienie samo posiada gatunek tłustości, którą wyraźnie czuć można, ma świeży zapach i soczysty smak. Jeżeli ziarno się powiększyło, wnosić można że się zmieniło. Zmieniając nasienie, nie omieszkaj zrobić z niem próby.

Do siewu bierze się przedewszystkiem len rygaski (beczkowy), pomimo to, że w pierwszych sprzętach daje grubsze i twardsze łyko. Z siemienia tych sprzętów sieje się w każdym z trzech po sobie następujących lat trzecią część, a spodziewać się można, że będzie len dobry. W ogólności radzić można, aby tak się urządzić ze siemieniem, iż się siać będzie trzech do sześćoletnie ziarno. Cbęć mieć siemię dobre trzeba len siać na dobrej, świeżo i tego wymierzwionój roli, a siać rzadko, dać się lnowi należycie wystać, wycuszyć len i główki na nim na wolném powietrzu i młócić główki tylko podczas suchej pory. Dokładnie wyczyszczone i wysuszone siemię sypie się potem do czystych beczek, przechowuje się w nich aż do marca, a nareszcie rozciąga się w przewiewném miejscu cienko na górze lub śpichlerzu. Szefel dobrego lnianego siemienia waży 90 funtów, siemie ce lnu uprawianego na włókno ważyć będzie tylko 80 funt.

W ogóle każdy rychły siew lnu bywa lepszy od późnego; rozpoczyna się z końcem kwietnia i trwa aż do 10 czerwca. W niektórych okolicach sieją len, jak dębina i buczyna liście puszać zaczyna; niektórzy zaś radzą, aby len siać nie w jednym, lecz w rozmaitym czasie. Nie sieje się lnu zaraz za pługiem, rla dopiero gdy się już rola ulegnie i nastąpi nieco wilgotna pogoda. Wielu sieje w popołudniowych godzinach kiedy mgły spodziewać się nie wypada, a przywłóczą siew dopiero na drugi dzień.

Jeżeli się sieje dla siemienia, tedy wysiać szefel; jeżeli zaś sieje się dla siemienia i dla włókna razem, natenczas wysiać 1¼ — 1½ szefla na morgę. Gdyby siemię nie weszło po dwóch tygodniach, jeszcze raz siać wypada. Jeżeli po nagłym deszczu ziemia zeskorupieje, trzeba ją uwalcować, lub przepędzić przez nią gromadę owiec. Skoroby zaś jakikolwiek bądź sposobem wydobyło się wiele nasienia na wierzch roli, tedy jeszcze raz uwlec należy.

Podają wprawdzie za prawidło, aby sprowadzać nasienie zawsze z ostrzejszego klimatu, np. do nas z Rosji; my zaś twierdzimy, że wszędzie uda się dobre nasienie i przyda się dla każdej okolicy, byle tylko uprawa jego stosownego doznała starania.

